

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตรา 24 ข้อ 2 และ ข้อ 3 ว่า “ให้สถานศึกษาฝึกกระบวนการคิด การจัดการการเผชิญกับสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไข โดยจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การคิดเป็นการคิดอย่างมีเหตุผล และการไตร่ตรองรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อหรือกระทำสิ่งใด ๆ การคิดดังกล่าวจะส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคล” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548 : 2) ด้วยเหตุนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 จึงได้ มุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะ พัฒนาเด็กวัยเรียนให้มีความรู้ทางวิชาการ และสติปัญญาทางอารมณ์ที่เข้มแข็งสามารถศึกษา หาความรู้และต่อยอดองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยพัฒนาหลักสูตรและปรับกระบวนการ เรียนการสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านที่เชื่อมโยงกับภูมิสังคม โดยบูรณาการ การเรียนรู้ให้หลากหลายทั้งด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และนันทนาการที่ครอบคลุมทั้งศิลปะ ดนตรี กีฬา วัฒนธรรม ศาสนา ประชาธิปไตย ความเป็นไทย และเรื่องอาเซียนศึกษา ให้มีความสำคัญกับการเรียนรู้ในห้องเรียนและการเรียนรู้นอกห้องเรียน และสร้างนิสัยใฝ่รู้มี ทักษะในการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าและรับฟังความเห็นของผู้อื่น และการต่อยอดสู่ความคิดสร้างสรรค์ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 : 46)

การพัฒนาคนให้มีศักยภาพต้องให้ความรู้ สร้างความเข้าใจและทำให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์ การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีความสุข และการศึกษาเป็นกลวิธี พัฒนามนุษย์ไปสู่ทิศทางที่สังคมต้องการ ดังนั้นเมื่อภาวะสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับตามไปด้วย โดยเน้นให้

ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านกระบวนการคิด ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยีสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 2) นอกจากนี้สำนักงานมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2549 : 5-8, 21) ได้กำหนดในมาตรฐานที่ 4 คือ ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณมีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ข้อ 2 คือ ความสามารถในการคิดเป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 6) จากการจัดการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ หากคนในสังคมมีความคิดสร้างสรรค์สูงก็จะเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาและเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว คนที่มีความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นที่ต้องการในสังคม การพัฒนาคนให้เป็นบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญยิ่งของสังคมและประเทศชาติ

การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีความจำเป็นในการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ด้านระบบบริหารและการจัดการ ด้านคุณภาพของการจัดการศึกษา ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านหลักสูตร สื่อ กระบวนการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือ หลักสูตร กระบวนการบริหารจัดการและกระบวนการเรียนการสอนต้องมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้ตอบสนองสังคมยุคข่าวสารข้อมูล หลักสูตรต้องปรับให้มีเนื้อหาสาระความรู้สมัยใหม่ที่เป็นสากล กระบวนการบริหารจัดการเป็นระบบที่มีคุณภาพ กระบวนการเรียนการสอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการจัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีวิจารณญาณ สามารถนำความคิดสร้างสรรค์ไปปรับเปลี่ยนวิธีการในการแก้ปัญหา กล่าวตัดสินใจมีความมั่นใจในตนเอง มีการยอมรับผู้อื่น สามารถที่จะอยู่ได้ในสังคมอย่างฉลาดและเป็นสุข

การจัดการศึกษาของประเทศจึงมุ่งให้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน และสังคมให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ กล่าวคือ คนไทยในอนาคต ต้องเป็นคนมองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี มีคุณธรรม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม มีวิจรรณญาณที่ดี เป็นคนที่มีคุณภาพ เข้าสู่ความเป็นมาตรฐานสากล (ฮาร์จัน จันทวานิช, 2541 : 77) การศึกษาช่วยทำให้คนมีการพัฒนาชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น เพื่อนำความเจริญและ คุณประโยชน์มาสู่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ การศึกษาจึงเป็นหน้าที่ของรัฐโดยตรง ดังนั้น จึงต้องมีหลักสูตรเพื่อเป็นแนวทางและเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาสำหรับ ควบคุมการเรียนการสอนในแต่ละระดับการศึกษาเพราะหลักสูตรเป็นเครื่องมือในการแปลง จุดมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ หลักสูตรจะเป็นเสมือนกับหางเสือที่จะคอยกำหนดทิศทางให้การเรียนการสอนเป็นไปตาม ความมุ่งหมายของการศึกษา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ หลักสูตรเป็นเครื่องชี้นำทางในการจัด ความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา และเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ ถ้า ประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ คนในประเทศนั้นก็ย่อมมี ความรู้และศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539 : 10 – 11)

ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองของมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อมวล มนุษยชาติในอันที่จะทำให้มนุษย์เกิดการค้นพบวิธีการแก้ปัญหาใหม่ ๆ สามารถคิดค้น สิ่งประดิษฐ์ที่แปลกใหม่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ และมองปัญหาในแง่มุมใหม่ที่ไม่ ยึดติดกับกรอบความคิดหรือวิธีการแก้ปัญหาแบบเดิม เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2546 : 182 - 183) ซึ่งการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้เพราะความคิดสร้างสรรค์จะมีอยู่ในตัวทุกคน ขึ้นอยู่กับว่าสิ่งที่ มีอยู่นั้นได้ถูกกระตุ้น ฝึกฝน ส่งเสริมด้วยวิธีการใดบ้าง และประการสำคัญมีความต่อเนื่อง หรือไม่ เพราะคุณภาพของความคิดสร้างสรรค์นั้นขึ้นอยู่กับการใช้ไม่ใช้การมีเท่านั้น ดังนั้น กระบวนการฝึกฝนทักษะการคิดสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่คนควรได้รับเพื่อให้บุคคลที่มี คุณภาพสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข ดัง อรรถ วัฒนกุล (2553 : 36) ได้ศึกษาการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้น ได้ทุกเพศทุกวัยโดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายพร้อมทั้งวิธีการเรียน การสอนที่ช่วยกระตุ้นท้าทายให้ผู้เรียนต้องการมีส่วนร่วมริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองโดยใช้

ความสามารถในการคิดภายใต้บรรยากาศที่เป็นอิสระไม่เคร่งเครียดกับกฎระเบียบจนเกินไป
การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงสามารถที่จะช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอน ผู้สอนจะมีบทบาทในการนำเทคนิคการสอนหรือกลวิธีต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เช่น เทคนิคการระดมสมอง มากระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดนิสัยและเจตคติในทางสร้างสรรค์ด้วยวิธีการปรับใช้กับกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบของกิจกรรมการฝึกทักษะหรือกิจกรรมสร้างเสริมทักษะที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาสาระของการเรียนการสอนผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีส่วนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดอิสระ กล้าคิด กล้าทำ กล้าที่จะแสดงออกโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทักษะในการคิดวิเคราะห์อันจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์โดยใช้วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีความสนใจในกิจกรรมการเรียนการสอนในบรรยากาศที่เป็นอิสระปราศจากการควบคุมของผู้สอน ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเช่นนี้เกิดความคิดยืดหยุ่นได้หลากหลาย รวมทั้งใช้การจิตภาพจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาใช้ในการสร้างสรรค์งานได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพนั้นคือเกิดความคิดสร้างสรรค์ (อุษา สบตุภษ. 2536 : 1-3) ความคิดสร้างสรรค์เป็นการคิดระดับสูง (Higher order thinking) ซึ่งมีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาหลายท่านมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ควรจะเริ่มตั้งแต่ก้าวแรกที่เด็กย่างเข้าสู่โรงเรียน เพราะเด็กในวัยนี้มีธรรมชาติต้องการอยากรู้อยากเห็นสูงอยู่แล้ว ถ้าเด็กได้รับการส่งเสริมตั้งแต่ต้นก็จะเป็นการช่วยพัฒนาศักยภาพทางการคิดที่เด็กมีอยู่ภายในตนให้ก้าวขึ้นสู่ขีดสูงสุด ดังนั้นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จึงควรเริ่มพัฒนาตั้งแต่นักเรียนระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งเป็นชั้นที่นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ลดลงขาดความมั่นใจในผลงานของตนเอง และขาดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีพัฒนาการความคิดคล่องแคล่ว และความคิดละเอียดลออค่อนข้างคงที่ (อารี พันธุ์มณี. 2547 : 71)

การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เป็นวิธีหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนานักเรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับนักเรียนโดยตรง ซึ่งหลักสำคัญในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างมีคุณภาพ ดีเซคโค (De Cecco, 1998 : 459) ได้เสนอไว้ ดังนี้ (1) การไม่บอกวิธีแก้ปัญหาที่จะให้ผู้เรียนแก้ ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นในสถานการณ์ดังกล่าว และถ้าผู้เรียนรู้สถานการณ์ปัญหาน้อย

เท่าไร ผู้เรียนจะสามารถคิดสร้างสรรค์ขึ้นมากเท่านั้น (2) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการทักษะการแก้ปัญหา โดยวิธีการระดมพลังสมอง การตั้งสมมติฐาน และการทดสอบสมมติฐาน (3) การให้รางวัลเมื่อผู้เรียนสามารถทำกิจกรรมสร้างสรรค์ได้

สภาพปัญหาการจัดการศึกษาไทยที่ผ่านมา พบว่า ขาดการส่งเสริมความคิดให้แก่ผู้เรียนในทุกระดับการศึกษา กล่าวคือ การศึกษายังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสังคม เน้นการท่องจำ ไม่พัฒนากระบวนการคิด และยึดครูเป็นศูนย์กลาง ดังรายงานการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 : 1-2) ที่พบว่า มีปัญหาในการจัดทำและการใช้หลักสูตรในสถานศึกษา ระบบการศึกษาไทยยังไม่สามารถพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน เพราะการจัดการเรียนรู้อย่างมุ่งให้นักเรียนคิดตามผู้สอนที่ป้อนความรู้ และจากการสรุปผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสองปี 2549 – 2551 ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้สรุปผลประเมินคุณภาพการศึกษา พบว่า นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความสามารถด้านการคิดยังไม่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด โดยมีสถานศึกษาเพียงร้อยละ 16.96 ที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับดี นอกนั้นอยู่ในระดับพอใช้ และระดับควรปรับปรุงและมีค่าเฉลี่ยรายมาตรฐานในมาตรฐานที่ 4 เท่ากับ 2.70 อยู่ในระดับพอใช้ (สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2552 : เว็บไซต์)

นอกจากนี้การสังเคราะห์สภาวะการศึกษาไทยช่วงปี 2547-2548 ของ วิทยากร เชียงกุล (2549 : 2, 69-70) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่าร้อยละ 50 นักเรียนยังคิดวิเคราะห์และคิดสังเคราะห์ไม่เป็น และการสังเคราะห์สภาวะการศึกษาไทยช่วงปี 2551 - 2552 พบว่า คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานในทุกระดับมีความแตกต่างกันสูง คะแนนเฉลี่ยทั้งประเทศอยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยเฉพาะจากการทดสอบในระดับช่วงชั้น 1.6 ม.3 ม.6 ได้เฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 (วิทยากร เชียงกุล, 2553 : เว็บไซต์) ซึ่งผลการประเมินดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาด้านการคิดของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งนักการศึกษาได้กล่าวถึงสาเหตุหลักที่ทำให้เด็กคิดไม่เป็นเนื่องมาจากการจัดการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางและการสอนที่ให้ความสำคัญกับความรู้ความจำมากกว่าระบบการคิด (มารศรี ญาณะชัย, 2549 : 22 ; ภิรมยา อินทรกำแหง, 2549 : 42) ส่วนการศึกษาของ ซิมเบอร์ก (Simpberg, 1998 : 119) ได้สรุปปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่ทำให้การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ไม่ประสบความสำเร็จ มีอยู่ 3 ประการคือ 1) อุปสรรคด้านการรับรู้ (Perceptual block) คือการที่คนเราไม่สามารถมองเห็นปัญหา

ที่แท้จริงได้ทำให้การแก้ปัญหาไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจนแก้ปัญหาได้ไม่ตรงกับสาเหตุที่แท้จริง

2) อุปสรรคด้านวัฒนธรรม (Cultural block) คือ การที่กฎเกณฑ์ของสังคมไทยกำหนดให้บุคคลต้องมีพฤติกรรมอยู่ในกรอบระเบียบแบบแผนทำให้มีผลต่อการสกัดกั้นความท้าทายในการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากเดิม ซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของความคิดสร้างสรรค์ และข้อที่ 3) อุปสรรคด้านอารมณ์ (Emotion block) ซึ่งถือว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เพราะอารมณ์มีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการใช้เหตุผลจึงส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ด้วยอุปสรรคทางด้านอารมณ์ที่สกัดกั้นความคิดสร้างสรรค์ที่สำคัญ คือ ความกลัวที่จะทำผิดพลาดทำให้ไม่กล้าคิด การขาดความอดทนในการหาวิธีแก้ปัญหา ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดความพยายามในการแก้ปัญหา และขาดแรงจูงใจในการอยากรู้อยากเห็น และอารี พันธุ์ณี (2543 : 130) กล่าวว่า อุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์เกิดจากการไม่ชอบซักถาม การทำตามอย่างกัน บรรยากาศดูเคร่งเครียด ความกลัว ความเฉยชิน ความเกือยชา และความเกียจคร้าน จากการรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-net) ปีการศึกษา 2553 พบว่า นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีผลการทดสอบระดับศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา เฉลี่ยทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ร้อยละ 50.09 ระดับเขตพื้นที่การศึกษาได้คะแนนเฉลี่ยทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ร้อยละ 50.21 และระดับประเทศ ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 40.45 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2, 2554 : 98)

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 2 จังหวัดร้อยเอ็ด จากการตอบแบบสอบถาม มีปัญหาดังนี้ ข้อ 1 ปัญหาผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาไม่เข้าใจการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการใช้หลักสูตร ไม่ได้ปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพสังคม หรือท้องถิ่นของตนเอง และที่สำคัญยังไม่มีหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ใช้ในโรงเรียน ข้อ 2 สภาพปัญหาของครู คือ (1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูไม่เน้นกระบวนการให้นักเรียนได้พัฒนาในด้านการคิด โดยเฉพาะการคิดสร้างสรรค์ ไม่ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น ร้อยละ 84 (2) ครูขาดการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ร้อยละ 80 (3) รูปแบบการสอนครูเน้นการสอนหนังสือมากกว่าการสอนคน ข้อ 3 ปัญหาศึกษานิเทศก์ พบว่า ครูไม่วิเคราะห์ตัวชี้วัดของหลักสูตร ไม่เข้าใจการใช้หลักสูตร และ ข้อ 4 ปัญหาของนักเรียน

ขาดการคิดหลากหลายรูปแบบ ร้อยละ 75 และปัญหาของนักเรียนขาดการคิดหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ (1) การคิดละเอียดลออ ร้อยละ 83.37 (2) การคิดริเริ่ม ร้อยละ 79.58 (3) การคิดยืดหยุ่น ร้อยละ 76.09 และ (4) การคิดคล่องแคล่ว ร้อยละ 68.79 และมีปัญหาด้านบุคลิกภาพ นักเรียนไม่มีความอยากหรืออยากเห็น ร้อยละ 80 และขาดความเชื่อมั่นในตนเองไม่กล้าแสดงออก ร้อยละ 70

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากการตอบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม พบว่า ครู และนักเรียน ร้อยละ 80 ต้องการพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ คือ เน้นให้นักเรียนมีมิติด้านการคิด ประกอบด้วย ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่น ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง กระบวนการกลุ่ม การใช้คำถามแบบปลายเปิด การระดมสมอง และกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

จากการศึกษาปัญหา พบว่า แนวคิด หลักการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ได้มีการพัฒนาให้ประสบผลสำเร็จ ดังที่ได้ศึกษาผลการวิจัยของ อรชร วัฒนกุล (2553 : 125) ที่ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยเพื่อการสื่อสารในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เรียน โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน สมพร หลิมเจริญ (2552 : 161) ได้พัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับผลการวิจัย ของ ศิริพงษ์ เพ็ญศิริ (2550 : 205) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับนักศึกษาปริญญาบัณฑิตด้วยกิจกรรมศิลปะ พบว่า ระดับความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม และ ณัฐพงศ์ ฉลาดแย้ม (2547 : 83) ได้พัฒนากิจกรรมโครงการวิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พบว่า คะแนนเฉลี่ยความคิดสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำให้เห็นว่า สภาพปัญหาการอุปสรรคกับการศึกษาแนวทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น จำเป็นต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพด้านการคิดโดยควรมีการศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิด โดยเฉพาะการคิดสร้างสรรค์ที่ชัดเจนและเป็นระบบเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้

ให้กับครูผู้สอน ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยต้องการพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นรายวิชาเพิ่มเติม โดยนำไปใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใช้กระบวนการพัฒนาของ สจ๊วต อูรานนท์ (2532); โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ

คำถามการวิจัย

1. หลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีลักษณะเป็นอย่างไร
2. หลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิผลเป็นอย่างไร
3. ผลการศึกษาขยายผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตร ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
3. เพื่อศึกษาการยืนยันประสิทธิผลของการขยายผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

สมมติฐานการวิจัย

การนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น สามารถพัฒนาผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นตามเกณฑ์ร้อยละ 70

ขอบเขตการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย ใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed method research)

ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative method) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method)

2. กลุ่มเป้าหมาย เป็นกลุ่มที่มีข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษามาก (Information- richcase)

ระยะที่ 1 ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1.1 ประชากรที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ และครูผู้สอน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำนวน 4,446 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหาร 90 คน ศึกษานิเทศก์ 7 คน และครู 257 คน รวมจำนวน 354 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม คือ ครูผู้สอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เป็นครูต้นแบบการปฏิรูปการศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา โพนทราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 2 มีประสบการณ์สอนไม่น้อยกว่า 10 ปี มี 20 โรงเรียน มีครู 25 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีการจับสลาก รวมจำนวน 10 คน เพื่อสะท้อนปัญหาต่อการพัฒนาหลักสูตร ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

1.3 กลุ่มเป้าหมาย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดงหมากไฟ ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 25 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อใช้ในการตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็น

1.4 กลุ่มเป้าหมาย การยกร่างหลักสูตร ครูประจำการ จาก 8 อำเภอ อำเภอละ 2 คน ศึกษานิเทศก์ที่กำกับดูแลเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 5 คน ผู้ช่วยวิจัย 1 คน

1.5 กลุ่มเป้าหมายการวิพากษ์หลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน

1.6 กลุ่มตัวอย่าง การทดลองใช้หลักสูตรเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหัวดง อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ

เจาะจง จำนวน 25 คน

ระยะที่ 2 ประชากรและกลุ่มเป้าหมายเพื่อศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ปีการศึกษา 2555 โดยวิธีการที่ได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 มี 8 อำเภอ จำนวน 339 โรงเรียน จำนวน 374 ห้องเรียน และจำนวนนักเรียน 3,816 คน คัดเลือกอำเภอละ 1 โรงเรียนที่มีความสนใจพิเศษในการทดลองใช้หลักสูตร ได้โรงเรียนบ้านดงหมากไฟ อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1 ห้องเรียน 25 คน

ระยะที่ 3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อยืนยันประสิทธิผลของหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้แก่ ครูที่สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ปีการศึกษา 2555 โดยวิธีการที่ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 มี 8 อำเภอ คัดเลือกอำเภอละ 1 โรงเรียนที่มีความสนใจพิเศษในการทดลองใช้หลักสูตร จำนวนโรงเรียน 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนหนองบัวประชาสรรค์ อำเภอโพนทราย โรงเรียนคอนกLOYวิทยาคาร อำเภอหนองฮี โรงเรียนบ้านเปลือย (คุรุสรณ์วิทยา) อำเภอสุวรรณภูมิ โรงเรียนบ้านห้วยนา อำเภอพนมไพร และ โรงเรียนบ้านโพนทัน อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด รวม ครู 5 คน นักเรียน 125 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ การใช้หลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลการเรียนรู้หลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร

ระยะเวลา

การใช้หลักสูตร ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 - 2555

กรอบเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เนื้อหาภายใต้องค์ประกอบของหลักสูตร มี 3 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

หน่วยที่ 1 การพัฒนาความสามารถในการคิดที่หลากหลายทิศทาง พัฒนาความสามารถในการคิดคล่องแคล่ว พัฒนาความสามารถในการคิดยืดหยุ่น พัฒนาความสามารถในการคิดริเริ่ม พัฒนาความสามารถในการคิดละเอียดลออ

หน่วยที่ 2 กิจกรรมสร้างสรรค์ เกม เพลง นันทนาการ เป็นการฝึกปฏิบัติการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ตามกระบวนการคิดสร้างสรรค์

หน่วยที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อแสวงหาคำตอบ การค้นพบและการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ฝึกปฏิบัติในการผลิตชิ้นงานอย่างสร้างสรรค์ เป็นข้อมูลขั้นพื้นฐานของการวิจัยระยะที่ 1 โดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (ภาคผนวก : 271-280) และการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้นำเสนอบทความทางวิชาการเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2555 และวันที่ 18 กรกฎาคม 2556 และผู้วิจัยได้นำเอาการวิจัยระยะที่ 1 ไปเป็นการร่างหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดในรูปของกิจกรรมการฝึกปฏิบัติ ในลักษณะเป็นหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์

2. การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การร่างหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การใช้หลักสูตร และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระยะที่ 2 การศึกษาประสิทธิผล

ของหลักสูตร ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และระยะที่ 3 ศึกษาการขึ้นชั้นประสิทธิผลของการขยายผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3. หลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง แนวทางการพัฒนาหลักสูตร ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ภายใต้องค์ประกอบของหลักสูตร มี 3 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยที่ 1 การพัฒนาความสามารถในการคิดที่หลากหลายทิศทาง หน่วยที่ 2 กิจกรรมสร้างสรรค์ เกม เพลง นันทนาการ หน่วยที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อแสวงหาคำตอบ การค้นพบและการสร้างสรรค์ชิ้นงาน

4. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดตอบสนอง ต่อปัญหา เหตุการณ์หรือมวลประสบการณ์ทั้งหมดที่ผ่านมาเพื่อนำไปสร้างรูปแบบใหม่ ความคิดใหม่ คิดได้อย่างหลากหลาย มีความสามารถในการสัมพันธ์เชื่อมโยงมีจินตนาการ และผลผลิตใหม่ ๆ ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งพร้อมทั้งเป็นประโยชน์ ซึ่งประกอบด้วย

4.1 ความคิดคล่องแคล่ว หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว และมีคำตอบในปริมาณมากในเวลาที่กำหนด

4.2 ความคิดยืดหยุ่น หมายถึง เป็นความสามารถของนักเรียนในการค้นหา คำตอบได้หลายประเภทหลายทิศทาง

4.3 ความคิดริเริ่ม หมายถึง ความสามารถในการคิดในสิ่งที่แปลกใหม่ แตกต่างจากความคิดที่มีอยู่เดิม

4.4 ความคิดละเอียดลออ หมายถึง ความสามารถในการคิดเกี่ยวกับ รายละเอียดหรือข้อมูลปลีกย่อยและมีความละเอียด

5. ประสิทธิภาพของหลักสูตร หมายถึง ผลการประเมินชิ้นงานที่สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ โดยมีกรอบการประเมิน ดังนี้ ชิ้นงานมีความแปลกใหม่ ประณีตเรียบร้อย สวยงามความคล่องแคล่วในการทำงาน เลือกใช้เครื่องมือเหมาะสมและปลอดภัย ปฏิบัติงานเสร็จทันเวลา ชิ้นงานเสร็จสมบูรณ์ชิ้นงานมีความแข็งแรงทนทานสามารถนำไปใช้ได้จริง

6. ผลสัมฤทธิ์ หมายถึง คะแนนประเมินความคิดสร้างสรรค์หลังเรียนของนักเรียน ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แบบประเมิน จำนวน 6 ข้อ ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70

7. ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกและความคิดเห็นของนักเรียนต่อการพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประเมินโดยแบบประเมินความพึงพอใจการใช้หลักสูตรที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ 5 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด 4 หมายถึง พึงพอใจมาก 3 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง 2 หมายถึง พึงพอใจน้อย 1 หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การพัฒนาหลักสูตร ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีมิติที่มีประโยชน์ต่อระดับต่าง ๆ ดังนี้

1. ระดับบุคคล
  - 1.1 เด็กนักเรียนเกิดการพัฒนาเรื่องความคิดสร้างสรรค์
  - 1.2 ครูได้กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จากลักษณะเนื้อหาที่หลากหลาย
2. ระดับโรงเรียนและศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา
  - 2.1 โรงเรียนได้ตัวแบบหลักสูตร เรื่อง หลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
  - 2.2 ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์
3. ระดับเขตพื้นที่

ได้เครือข่ายการจัดการความรู้ของหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อขยายผลไปสู่ระดับเขตพื้นที่